

Un crític a la riba de l'activisme

Joan Triadú va deixar escrites les seues memòries en dos llibres: 'Dies de memòria 1938-1940: Diari d'un mestre adolescent' (Empúries, 2001) i 'Memòries d'un segle d'or', que Proa acaba de reeditar. En ells apareixen les seves dèries (literatura, pedagogia, religió), la seva admiració per Carles Riba i les polèmiques que el perseguiren des de les seves primeres antologies.

Fotografies de *Jordi Play* / [instagram.com/jordisplay](https://www.instagram.com/jordisplay)

Cent anys després del seu naixement i onze després de la seva mort, l'ombra de Triadú encara es projecta sobre bona part de la història de la literatura catalana del segle XX. Poques figures del món cultural i editorial català han tingut tanta visió com Triadú —que va defensar de bon començament Pere Calders, Baltasar Porcel o Terenci Moix— i a poques se'ls atribueix tant poder com a ell —que, segons els seus crítics, hauria impedit el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes a escriptors tan indiscutibles com Josep Pla o Josep Carner. Pocs activistes van ser en tantes iniciatives culturals i antifranquistes durant la transició (Concurs de Cantonigròs, Òmnium Cultural, JAEC, DEC, etc.) i cap crític literari de l'àmbit català no ha estat tan influent —i alhora discutit— com Joan Triadú. Per acabar-ho d'adobar, poques persones amb tants números per ser conegut va aconseguir passar tan discretament —com a mestre de català i pedagog— per la vida pública catalana.

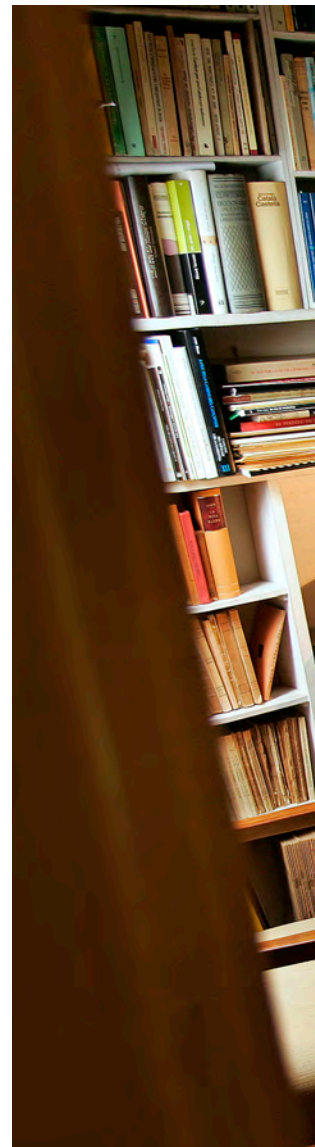
Al llarg d'aquest 2021, declarat Any Joan Triadú per la Generalitat de Catalunya, diversos actes i exposicions recorden les diferents cares d'una figura polièdrica. A l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) s'hi va inaugurar l'1 de juliol la mostra «A dins de classe soc feliç...», comissariada per la seva filla Teresa Triadú, sobre el seu vessant de mestre i pedagog. L'1 d'octubre s'inaugurarà, en

un espai encara per concretar, l'exposició «Joan Triadú, activista», comissariada per Jordi Manent.

La coherència

Els primers detalls que sorprenen de la trajectòria de Joan Triadú és que la seva personalitat es perfila prematurament, igual que la seva dedicació a l'ensenyament —que va començar als seus setze anys, com a conseqüència d'una guerra que havia deixat les escoles sense mestres. El 1938, la Generalitat de Catalunya va haver de convocar places de mestres amb urgència, perquè l'enfrontament bèl·lic havia traslladat al front bona part de la comunitat universitària. Tots aquells amb edat per lluitar havien deixat el guix i la pissarra pel fusell i la trinxera. Joan Triadú es va allistar llavors a l'exèrcit d'ensenyants que van escometre les aules aquell any 38. I va deixar les seues sensacions d'aquells dies escrites en uns fulls que no va desempolsar fins seixanta anys després. El 2001 els va publicar amb el títol de *Dies de memòria 1938-1940: Diari d'un mestre adolescent* (Empúries, 2001).

El comissari de l'Any Joan Triadú, el periodista i crític Joan Josep Isern, se sorprèn encara de la coherència fèrrica que Triadú va demostrar tota la seva vida, des d'aquells 16 anys. Isern confessa que, fins llegir aquest diari, sempre havia defensat la tesi que Triadú s'havia format als anys quaranta, quan la universitat i una malaltia pulmonar van marcar la seva vida. El 1941, per sorpresa del seu pare

Joan Triadú en el petitíssim despatx on treballava, envoltat de llibres.

—que somiava que el seu fill fes una carrera tècnica i acabés liderant, amb bata blanca, la fàbrica on ell sempre havia treballat—, Triadú es va matricular a Filosofia i Lletres, branca de clàssiques, és a dir llatí i grec. A la Universitat de Barcelona coneix Josep Palau i Fabre i Frederic-Pau Verrié i d'altres companys amb els quals després fundarà la revista *Ariel* i impulsarà altres iniciatives.

Isern pensava que aquesta formació, la posterior estada a la Universitat de Liverpool durant dos anys i els tres anys de repòs forçat que va haver de fer a Cantonigròs per una malaltia pulmonar —etapa durant la qual afirma que llegia “tres llibres al dia”—, havien forjat el Triadú crític, l'home que tornarà d'Anglaterra amb dues antologies sota el braç, una de poesia i una de contistes. Però els *Dies de memòria 1938-1940: Diari d'un mestre adolescent* ha convençut Isern que el caràcter de Triadú ja s'havia perfilat a Granollers,

durant l'època que dona classes a nens quatre anys més petits que ell. Isern explica a *EL TEMPS* que a Granollers ja “comença a descobrir que és un voraç lector”, ja diu que el més important per a ell és llegir i escriure. “Arran d'aquestes lectures —diu Isern—, Triadú comença a fer-se un criteri. I és quan escriu: ‘M'agrada molt llegir i pensar amb el que lleigeixo i tant de bo ho pogués comunicar’. Per tant, ja sap que hi ha una literatura que li interessa i que, a més a més, li encantaria comunicar el seu plaer de lector. Està prefigurant-se el crític literari”.

Triadú també descobreix la seva vocació de mestre i pedagog en aquestes primeres classes. La frase que titulava l'esmentada exposició de l'IEC, “A dins de classe soc feliç...”, l'escriu en aquest *Diari d'un mestre adolescent*.

I una tercera característica de la personalitat de Triadú, la seva religiositat, també es configu-

→

→ ra en aquesta època. Fins aquest moment, el jove Triadú no s'havia acostat gaire a l'església. Havia pres la comunió i no hi havia tornat mai més. Isern destaca que, a Granollers, Triadú es fa catòlic practicant i ho reflecteix al *Diari*... "Triadú —diu Isern— ve d'una família on la mare va a missa; el pare, no mai, i ell s'havia mantingut sempre indiferent cap a la religió. Però entre el començament del 1938 i el començament del 1939 veiem com canvien les al·lusions a la religió i passa de dir 'si hi hagués Déu' a dir, el gener de l'any següent, 'Hi ha Déu! Així, amb admiració. I entra al món de la religió. Fins i tot explica que fa la segona comunió'".

Totes tres coses, l'ànima de crític, la vocació de mestre i la fe catòlica marcaran la vida de Triadú fins a la seva mort.

El jove crític

Després de dos anys de lector a la Universitat de Liverpool, Joan Triadú torna amb dues antologies sota el braç que de seguida porta a Josep Maria Cruzet, responsable de l'Editorial Selecta. El 1951 es publiquen l'*Antologia de contistes catalans* i l'*Antologia de la poesia catalana 1900-1950*. A la biografia de Triadú *L'impuls obstinat*, l'autor, Agustí Pons, explica que mesos abans de publi-

car les antologies ja es publiquen crítiques a Triadú. El 31 de desembre de 1950, *El correo catalán* publicava una opinió de Jorge Vinyeta "on acusava Triadú d'haver bandejat alguns dels autors més importants del moment i d'haver preparat una 'Antología de Simpatías Personales'". Aquesta, i dues opinions contràries més, es publiquen abans de la publicació de les antologies. Una forma de pressionar, en ple franquisme, per evitar o condicionar les publicacions.

Quan finalment es van editar les antologies, la que va provocar més reaccions irades va ser la de poesia. Els més crítics abominaven del paper preponderant que Triadú donava al poeta Carles Riba en la poesia catalana contemporània, en detriment d'un autor venerat per ells: Josep Carner. Aquí comença una batalla entre carnerians i ribistes que encara dura —lògicament esmorteïda, però capaç de revifar en alguns cercles. Alguns encara defensen Riba; molts creuen que ha guanyat Carner.

Tanmateix, aquesta podria ser una de les poques apostes fallides de Triadú —si és que ho és, perquè efectivament Triadú va revaloritzar Riba—, ja que el radar de Triadú per detectar nous autors sembla gairebé profètic. I és dubtós que d'altres antologies posteriors, com la seva eterna rival, la

➤ L'ACTIVISTA

Des d'un bon començament, de manera paral·lela a la seva professió de mestre i la seva vocació de crític, Joan Triadú va desenvolupant una activitat intensa en accions a favor de la llengua catalana i contra la dictadura que el portaran, una vegada, a ser detingut tres dies i una altra, a exiliar-se uns mesos a Andorra, davant les amenaces de l'extrema dreta.

Triadú va començar a preparar mestres de català des del moment que va tenir casa pròpia. Si es casava el 1956, el 1957 muntava a casa seva mateix un planter d'ensenyants. Segons Isern, es tractava d'un precedent del treball en xarxa i els nodes són Joaquim Carbó (guanyador posteriorment de dos premis Serra d'Or d'Infantil i Juvenil), Albert Jané (Cavall Fort), Jordi Mir i "tota la gent que després aniran irradiant i formant professors de català".

Amb la creació d'Òmnium Cultural el 1961, Triadú troba una

plataforma per donar cobertura a aquestes classes de català. L'endemà de la fundació d'Òmnium, segons Isern, Triadú i el president de l'IEC Ramon Aramon, "signen un acord per crear la Junta Assessora per als Estudis de Català (JAEC), que és el germen d'anar formant professors de català". A finals dels seixanta, es fundarà la Delegació d'Ensenyament Català (DEC) i, com a secretari general d'Òmnium, impulsarà els premis Sant Jordi i el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes. El 1971, la insistència de Triadú serà decisiva perquè pugui nàixer a València l'entitat que precedirà Acció Cultural del País Valencià, el Secretariat de l'Ensenyament de l'Idioma, amb una aportació d'Òmnium de 15.000 pessetes.

El 1968, quan es funda el Sindicat Democràtic d'Estudiants, Triadú participa en un dels seus actes en homenatge a Rubió i Balaguer. La policia el deté, el porta a comissaria i serà a la presó Model de Barcelona tres dies.

Amb Joan B. Cendrós i Josep M. Castellet a Òmnium Cultural.

Paral·lelament, Triadú havia estat impulsant un moviment d'escoles privades catalanes que culmina en la formació del CIC i l'Escola Thau. El 1975, a l'àgora d'aquesta escola pensada per Triadú i construïda per Martorell, Bohigas i Mackay, Joan Triadú fa un discurs per a tota la comunitat educativa en contra de la pena de mort. El règim franquista acabava d'executar Txiki, i Triadú va fer un

al·legat contra les penes sumàrrimes i a favor del perdó. "Al barri on hi ha l'escola hi vivien molts militars i sembla ser que el seu al·legat va arribar a orelles d'algú i el van amenaçar. Era el 1975, Franco estava a l'hospital i Triadú va decidir marxar un temps a Andorra amb la dona i els fills", explica Isern. Un mes després de la mort de Franco, abans de Nadal, la família va tornar a Barcelona.

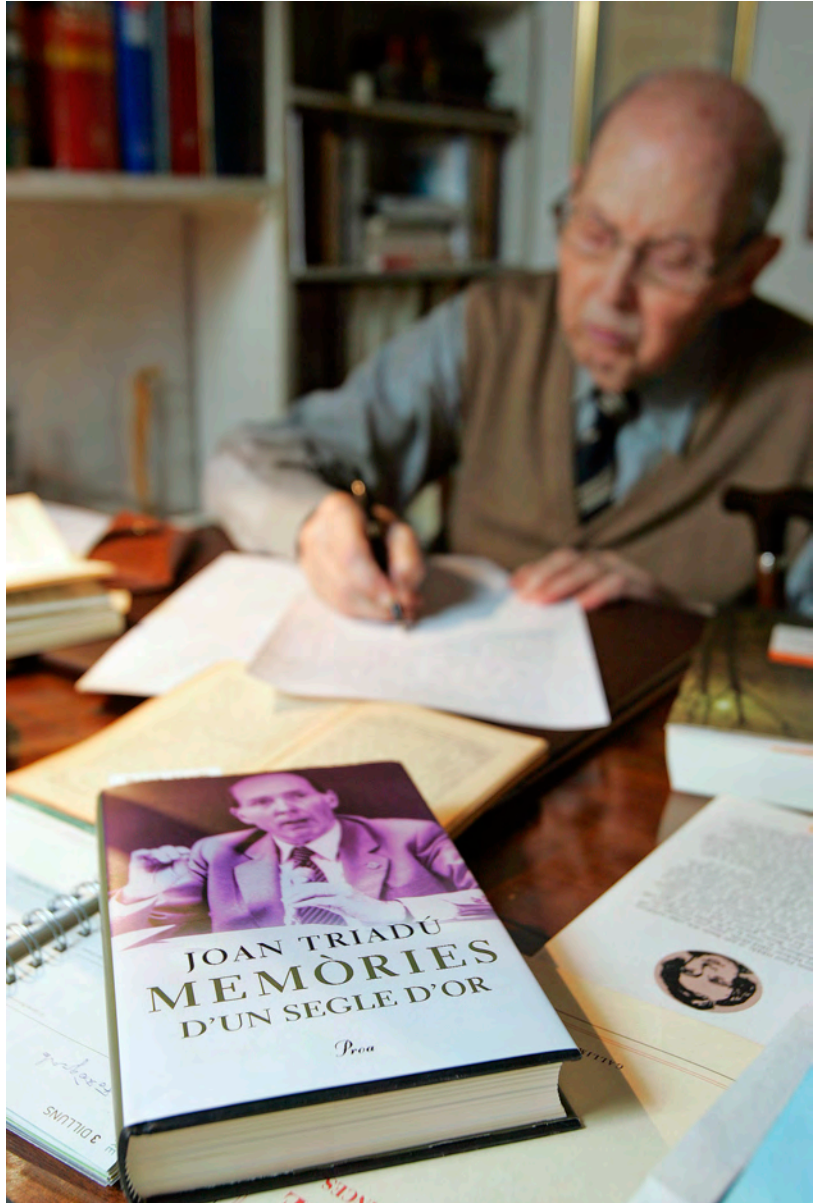
Poesia catalana del segle XX (1963) de Castellet i Molas, resisteixin tan indemnes el pas del temps.

Joan Josep Isern recorda que a l'*Antologia de contistes catalans*, Triadú destacava, amb molta perspicàcia, autors que començaven com Jordi Sarsanedas, Maria Aurèlia Capmany i "un paio que no coneix ningú, que es diu Pere Calders". El "descobridor de Pere Calders", afirma Isern, "és Joan Triadú". I assegura que, el 1956, "quan surt a la *Selecta Cròniques de la veritat oculta*, aquest és un llibre fet per Calders, òbviament, però aconselladíssim —en l'ordre dels contes, etc.— per Joan Triadú".

De la mateixa manera, Isern Recorda que posteriorment, Triadú va apostar —una paraula que segur que no li agradaria— per Terenci Moix, Quim Monzó i Màrius Serra.

A pesar d'això, Triadú arrossegaria per sempre més la lufa de l'anticarnerianisme i sovint se l'ha assenyalat com el responsable que l'autor d'*Els fruits saborosos* no rebés el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, el 1970, poc abans de morir i just quan el poeta havia tornat a Catalunya amb una operació dirigida per Òmnium Cultural. Tothom donava per fet que aquell any, la segona edició del Premi d'Honor reconeixeria la seva importància per la literatura catalana. L'argument principal per rebatre aquesta malícia de Triadú és que finalment es va premiar Pere Quart (Joan Oliver), que ideològicament estava molt més allunyat de Triadú que no Carner. El fet és que era tan obvi el premi per Carner que, quan li van anunciar el guardó a Joan Oliver, aquest va demanar "Que ja s'ha mort, en Carner?"

Una altra presumpta víctima de Triadú —un altre no premiat amb el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes— seria, segons rumors de l'època, l'empordanès Josep Pla. Però, en aquest cas, Triadú va trobar una veu que el va defensar públicament. A les *Memòries d'un segle d'or*, Triadú explica que "Josep Benet publicà a l'*Avui*, el 7 de juny de 1993, un article de resposta a un altre de malèvol i oprobios de Manuel Ortínez, en què encara criticava (havien passat dotze anys) la no concessió del premi a Josep Pla". Explicava Benet que "d'acord amb la lletra i esperit de les seves bases [del Premi d'Honor], que —repeteixo— jo vaig redactar, no podia ser-li atorgat". I recordava Benet que "en les bases del Premi es diu que es premiarà una persona que 'per la seva obra, literària o científica, escrita en llengua catalana, i per la importància i exemplaritat de la seva tasca intel·lectual hagi contribuït de manera notable i continuada a la vida cultural dels Països Catalans". Benet considerava que Pla "en tornar a Barcelona l'any 1939, en ser ocupada la ciutat per les tropes franquistes, malgrat la persecució a què immediatament fou sotmesa la llengua i la cultura catalanes, en un autèntic intent de genocidi cultural, va contribuir a la propaganda

franquista i anticatalanista des de la direcció de la rebatejada *La Vanguardia Española*".

A *Memòries d'un segle d'or*, Triadú lamentava que les mentides sobre Pla haguessin arribat a oïdes del mateix escriptor ("Em temo molt que li ho deien a ell mateix, quan l'anaven a veure. Com que el malentès no té remei, em sap greu") i que la polèmica hagués apartat del jurat del Premi escriptors que respectava, com Joan Fuster: "Més greu fou quan Joan Fuster descobrí el que deien les bases des de sempre i es desentengué del premi, perquè tenia justament un aspecte que ultrapassava la seva funció, la qual, segons ell, havia de ser exclusivament literària".

Un exemple del que implicava —per bé i per mal— esdevindre el crític per excel·lència del segle. •